

NOTISER

Gösta Carlestam: ... och staden reser sig ur havet ... *Kartornas Gävle. En berättelse om Gävles 550-åriga historia genom dess kartor.* Carlsson Bokförlag, Stockholm 1996. 119 s., ill. ISBN 91-7203-069-0.

I den här boken, utgiven i skriftserien Natur & Kultur i Gävle, får läsaren möjlighet att stifta bekantskap både med Gävle som Sveriges kartstad och med stadens historia utifrån dess kartor. Efter utlokaliseringen av flera statliga verk, som ansvarar för kart-, byggnads- och fastighetsfrågor, till staden i mitten av 1970-talet, har Gävle utvecklats till något av ett nationellt centrum för landskaps- och fastighetsinformation, och boken tar fasta på detta ur olika aspekter. Gösta Carlestam har emellertid också ett mer kulturanalytiskt syfte med sin beskrivning och betonar att de bebyggelsemönster som växer fram i landskapet får sin mening genom den betydelse som de människor som lever där väljer att ge dem. Han utgår från två olika grundläggande perspektiv. Det ena är allmänt, internationellt och framhäver den topografiska kartan, medan det andra är lokalt och människonära, förbundet med stadens historia. I fokus för båda står stadens kulturella identitet.

Med hjälp av ett stort antal historiska kartor tydliggörs stadens historia. Den äldsta är sannolikt från tiden omkring 1630 och visar en skissartad stadsplan över Gävle, som en av de städer i landet som då hade mer än 1.000 invånare. Ett försök till rekonstruktion av hur landskapet kring Gävle kan ha sett ut under 1400-talet har gjorts av kommunens stadsingenjörskontor särskilt för den här boken. Nicodemus Tessin d.ä. gjorde 1646 den första kartläggning som statsmakterna beordrat. Från 1600-talet finns även några vackra kartor som upprättats i samband med en rättstvist om laxfisket i Gavleån. Under 1700-talet görs en hel rad kartor, ofta kompletterade med detaljerade beskrivningar av bebyggelse och tomter. Med 1800-talet segrar det rätvinkliga rutnätssystemet i staden norr om ån, medan det

ålderdomliga bebyggelsemönstret bibehålls i söder. På den stora Alderholmen i öster anläggs skeppsvarv och magasin och runt staden ett flertal industrier. Järnväg, teater och nya stadsbyggnadsidéer vittnar om det moderna samhällets framväxt. Bebyggelsen differentieras i tidens anda. En villastad anläggs i de västra delarna och på öster växer arbetarstadsdelen Brynäs fram.

Sjöhistorikern Ingvar Henricson samt byggforskarna Gärd Folkesdotter och Janos Szegö medverkar med egna bidrag i boken; om skeppsvarv respektive om den så kallade södersaneringen och om befolkningssammansättningen i Gävle 1980.

De kartor som används i boken finns i Lantmäteriverkets forskningsarkiv, i kommunens stadsingenjörskontors arkiv och centralarkiv samt i Krigsarkivet i Stockholm och i Uppsala universitetsbibliotek. Till varje karta har Carlestam gjort en utförlig beskrivning.

Gävle beskrivs sammanfattningsvis som en stad i världen där förf. blickar mot framtiden med en vision om ett slags dynamisk karta, som visar hur olika processer kan gå till i tid och rum. Kulturgeografen Torsten Hägerstrand har varit inspiratör.

Boken kan läsas både som en lättsam historik över staden Gävle, som en karthistorisk sammanställning över kartografins utveckling och som en symbolisk bilderbok, där de många vackra kartorna inbjuder till reflexion över såväl städers identitet och utrymmen som stadens plats i landskapet.

Birgitta Svensson, Lund

Bo Gräslund: *Arkeologisk datering.* Studentlitteratur, Lund 1996. 77 s., ill. ISBN 91-44-61921-9.

En fungerande kronologi kan sägas vara ryggraden i allt arkeologiskt arbete och själva förutsättningen för att man skall kunna bedriva arkeologisk forskning. Få ämnen inom arkeologin har ägnats sådan forsknings-